

Emigrációból migráció

A török bevándorlási és kivándorlási szokásokról, szabályokról és azok változásairól

I. BEVEZETÉS

Közismert, hogy évente több ezer férfi, nő és gyermek, különböző halászhajókon, csónakokon és kenukon, életveszélyes körülmények között, illegálisan utazik a Földközi-tengeren, hogy megkísérelje elérni Európát. Az emberek Nyugat-Afrikából a spanyol Kanári-szigetekre, Marokkóból Dél-Spanyolországba, Líbiából Máltára, Szicília olasz szigeteire, Törökországból Görögország és Bulgária felé haladnak.

Az EU-ba útlevelek és vízumok nélkül belépő emberek különböző okokból érkeznek. Bizonyos esetekben az üldöztetés, az emberi jogaik megsértése és fegyveres konfliktusok elől menekülnek – ők különleges védelmet igénylő menekülteknek tekinthetők.^[1] A leggyakrabban azonban a hazájukat elhagyó menekültek a szegénységet és a munkanélküliséget próbálják elkerülni. Törökország az elmúlt három évtizedben kulcsfontosságú, kvázi „dobbantó”^[2] szerepet játszott a bevándorlási hullám kezelésében, tranzitországgként (vagy tranzitzőnakként) funkcionálva az Európába beutazásra váró irreguláris bevándorlóknak addig, amíg el nem érik a célországukat.^[3]

Az átmeneti, irreguláris migrációs hullámok túlnyomórészt olyan esetekben fordulnak elő, amikor a migránsok nem tudnak megfelelni a célországukhoz vezető úton előírt, törvényes határátkelőhelyek követelményeinek, ezért kísérletet tesznek egy rendezetlen, szabályokat megkerülő határátlépésre és lépésről-lépésre jutnak el a különböző célországokba.^[4]

[1] Farkas, 2018. <https://24.hu/kulfold/2018/07/29/harom-menekult-torok-gyerek-isa-tengerbe-fulladt/>

[2] A Török Parti Őrség statisztikai adatai szerint 2014-től évente átlagban 10-12000 szabálytalan határátlépőt tartóztatnak fel az Égei-tengeren. Turkish Coast Guard: Irregular Migration Statistics in the Aegean Seain 2017, 2017.12.18. <https://refugeeobservatory.aegean.gr/en/turkish-coast-guard-irregular-migration-statistics-aegean-sea-2017>

[3] MTI: 3,5 millió migráns van Törökországban. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20170215-suleyman-soylu-belugyminiszter-szerint-3-5-millio-menekult-van-torokorszagban.html>

[4] “Turkey captures over 12,000 migrants on Aegean Seain 2014”, *Hurriyet Daily News*, 1 January 2015, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nID=76371&NewsCatID=341>.

Az Európába vándorlás szempontjából a Földközi-tenger és Törökország lényeges térség. Az ország földrajzilag közel van egyfelől mind Szíria, Irak és Afganisztán, mind Európa kapuihoz (Görögország és Bulgária révén). A török migrációs politika ebben a földközi-tengeri geopolitikai térségben tehát különleges figyelmet érdemel.

A hatvanas-hetvenes években, a második világháború utáni kétoldalú munkaerő-felvételi megállapodások keretében állandósult a török állampolgárok tömeges munkaerő-kivándorlása Nyugat-Európába. 1980 és 2010 között becslések szerint már több mint félmillió illegális tranzit bevándorlót fogadtak be az országba – elsősorban Közel-Kelet, Ázsia és Afrika országaiból –, miközben azok megpróbálták eljutni Európába.^[5]

Ez részben a szomszédos országokban felmerülő politikai helyzet és biztonsági intézkedések miatt történt, mint például Afganisztán szovjet megszállása, az 1970-es évek végén Iránban bekövetkezett rendszerváltás, a Közel-Keleten zajló jogi zavargások és háborúk, amelyeket Saddam Hussein iraki rezsimje okozott. A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején, a kelet-európai és a szovjet kommunista rendszerek bukása, és a legutóbb a szíriai válság közel kétmillió menekültet hozott Törökországba. A mobilitáshoz vezető globalizációs folyamat növekvő intenzitása, a származási országok gazdasági összeomlása (pl. a Független Államok Közösségének szegényebb köztársaságai) és a szoros kulturális kapcsolatok Törökországgal (mint például muszlim csoportok) szintén fontos tényezők a bevándorlók választása mögött.

Meg kell jegyezni, hogy bár általánosan használt, a „tranzit migráció” kifejezés nyilvánvalóan politizált és alapvetően eurocentrikus fogalom, és miközben a pontos meghatározás vitatott, a média a fogalom kapcsán egyértelműen a jogellenességre és bűnöző hálózatokra utal. Ennek kapcsán bizonyos országokat egyszerűen azért, mert az EU perifériáján helyezkednek el, ún. „tranzitzőnának” minősítenek, a migráns személye pedig képileg egyet jelent a hajókon, csónakokon érkező, vagy szigorúan őrzött határvédő kerítéseket átmászó törvénykerülőkkal.^[6]

Mindez persze nem jelenti az empirikus és analitikus „keretmeghatározások” elvetését. A megállapításokkal kapcsolatban azonban fontosnak tartom kiemelni a megbízható és megfelelő statisztikai adatokon alapuló elemzés fontosságát, a kérdés politikai megfontoltságának figyelembe vételét, hiszen a migrációs kutatás az emberek olyan csoportját kívánja elemezni, akik szószerint a sötétben érkeznek. A számok értékelésével kapcsolatban a migráció mértékét nem csupán a fogvatartott bevándorlók számát mutató statisztikák jelzik, hiszen valószínű, hogy a Törökországba és a Törökországon keresztül történő szabálytalan bevándorlás mértéke sokkal nagyobb. Konkrét adatok hiányában a török biztonsági hatóságok részéről rendelkezésre bocsátott indikatív becslések nyújtanak segítséget, melyek az irreguláris migráció vádjával elfogott személyekre

[5] Íçduygu - Göker - Tokuzlu - Elitok, 2013, http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Turkey.pdf

[6] Seibert, 2014, <https://www.al-monitor.com/pulse/home.html>

vonatkozó adatok kiértékelésével foglalkoznak. Bár ezek a számok^[7] sem képviselik a teljes képet, kiemelik az irreguláris migráció főbb jellemzőit és hasznos eszközt jelentenek a témát kutatóknak.^[8]

A bevándorlókat ezen értékelések alapján 3 csoportra oszthatjuk: irreguláris bevándorlók, akik Törökországot tranzitországgként szeretnék használni annak érdekében, hogy végül Nyugat-Európában telepedjenek le; azok, akik valódi dokumentumok nélkül élnek és dolgoznak az országban; és azok, akik menedékkérelmét elutasították és hivatalosan is kötelesek elhagyni az országot, de nem teszik. Miközben a letartóztatási statisztikák nem tesznek különbséget a három irreguláris bevándorló típus között, a származási ország^[9] adataival egy tudományosan megalapozott becslést lehet tenni egy-egy bevándorlási típus mértékére.^[10] Így, figyelembe véve a szabálytalan bevándorlók származási országait (főként Irakot, Pakisztánt, Afganisztánt, Iránt és Bangladeszt) kijelenthető, hogy a Törökország keleti és déli határain elfogott^[11] migránsok célja Törökország hídként való felhasználása, Nyugat és Észak-Európa irányába, ezért a migrációs szakemberek szerint ők valószínűleg (potenciális) tranzit migránsok.^[12]

Figyelembe véve a törökországi migrációs folyamatok különböző jellemzőit, megállapítható, hogy Törökországban az illegális bevándorlók, menedékkérők egy komplex migrációs rendszert hoztak létre. Tanulmányomnak az a célja, hogy Törökország, mint „tranzitország” megjelenését, migrációs politikájának alakulását, az Oszmán Birodalom történelmi előzményeit és az elmúlt két évtized EU-török kapcsolatát bemutassam.^[13]

[7] A letartóztatási és elfogási adatok értékelése során látható, hogy az 1990-es évek közepétől a 2000-es évek elejéig jelentősen felgyorsult az irreguláris migráció. Természetesen valószínű, hogy ez a növekedés csak részben adódik a bevándorlók számának növekedéséből, részben pedig a bűnüldözés javításából. Míg 1995-ben alig több mint 11 000 szabálytalan bevándorló került elfogásra, ez a szám 1999-ben elérte a 47 ezret, 2001-ben pedig több mint 94 ezret. 2001 óta a folyamatok csökkenő tendenciát mutattak: 2006-ban 50000-re, majd 2009 és 2010 között 33000-re csökkentek, majd enyhe emelkedést, 40000 főt mutatnak 2016-ra. Átlagosan tehát 2001 és 2016 között 56232 illegális bevándorló került az országba, összesen mintegy 731024 fogva tartott illegális bevándorló. <https://migrationdataportal.org/themes/irregular-migration>; <https://migrationdataportal.org/themes/irregular-migration>; <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>

[8] Collyer, 2006, 255–270. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13629390600682974>

[9] A felmérési statisztikák azt mutatják, hogy a szabálytalan bevándorlók közel négyötödét Görögország és Bulgária határai fogták el, míg a fennmaradó egyötödöt az ország keleti határain. Az a tény, hogy a szabálytalan bevándorlók többségét Görögország és Bulgária határain tartóztatták le, megerősíti azt az elképzelést, hogy ezek a szabálytalan bevándorlók már így is elhagyták Törökországot, mint tranzitónát. *6,500 Migrants Detained at Greece Border in Turkey's Edirne, September 13, 2017.* www.novinite.com, <https://www.novinite.com/articles/183224/6%2C500+Migrants+Detained+at+Greece+Border+in+Turkey%27s+Edirne>

[10] İçduygu – Yükeker, 2012, 441–456. http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/Summer-School2013/readings/Icduygu_Reading%202.pdf

[11] Az ilyen becslések szerint 2000–2016 között a 691136 irreguláris bevándorló körülbelül 56 százalékát (384.138 fő) tették ki a tranzit migránsok.

[12] Suter, 2013, 7–10. http://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs_12_2003.pdf

[13] İçduygu, 2002.

II. A MIGRÁCIÓ-EMIGRÁCIÓ TÖRTÉNETE TÖRÖKORSZÁGBAN

1. Migráció

Az Oszmán Birodalomban, a Török Köztársaság megalakulása előtt hosszú története volt a kivándorlásnak, a bevándorlásnak és a kényszerű migrációnak. A kisebb népvándorlások közé tartozik, amikor az askenázi zsidók csoportjai a 14. században Bajorországból a messzi Oszmán Birodalomba vándoroltak. A nagyobb népvándorlási mozgalmak közé tartozott 1492-ben a közel 100.000, spanyol inkvizíció elől menekülő szejfárd zsidó letelepedése az Oszmán Birodalomban. A 19. század második felében a Habsburg-birodalom országaiból is érkeztek menedékkérők (különösen magyarok, lengyelek). Ráadásul 1864-ben az Észak-Kaukázusban a cserkeszek oroszokkal szembeni veresége miatt a becslések szerint egy millió muszlim menekült az Oszmán Birodalomba.^[14]

A 19. századtól a 20. század elejéig az Oszmán Birodalom fokozatos összehúzó-
dása és az új államok megjelenése miatt több millió keresztény és muzulmán vonult ki a Birodalomból. Az örmények Észak-Anatóliából, a görögök Közép- és Nyugat-Anatóliából, a muszlim albánok, bosnyákok, tatárok és törökök a Balkánról.^[15]

A Török Köztársaság alapító atyái aggódtak az ország népességének csökkenése miatt, amely az 1920-as években csak 13 milliót számlált. A lakosság számát több külső és belső konfliktus, például az 1912-1913-as balkáni háborúk, az I. világháború és az 1919-1922-es görög-török háború csökkentették, melyet az erőszakos migrációk, a ki- és betelepítések csak tovább apasztottak. A modern török állam alapítói emellett aggódtak a nemzeti identitás homogenitásának megteremtéséért is az egyébként etnikailag és kulturálisan sokszínű országban. Kizárólagos prioritást élvezett azon bevándorlók fogadása, vagy érkezésének ösztönzése, akik vagy törökül beszélő muzulmán vallásúak voltak, vagy a hivatalos kormányzati politika szerint olyan etnikai csoportokba tartozók, amelyek könnyedén beolvadnának a török identitásba, mint például az albánok, bosnyákok, cserkeszek, pomákok és tatárok.

A kormány létrehozott egy bevándorlási programot is, amely arra ösztönözte a muszlimokat és a törököket, hogy a Balkánról telepedjenek Törökországba.^[16] Törökország menedéket biztosító országgá vált. Ebben az időszakban egyelőre csak csekély számú bevándorló jött e földrajzi területen kívülről, és ezeken az etnikai és vallási csoportokon kívül. Például a gagauz törököket nem ösztönözték arra, hogy bevándoroljanak Törökországba, főként kereszténységük miatt.

A Török Köztársaság korai éveit tehát mindkét irányba, ki és bevándorlás szempontjából is nagy mozgásokat eredményeztek. Ezek közül a legjelentősebb volt az 1920-as évek közepén a Görögország és Törökország közötti kényszerű lakosság-

[14] Blumi, 2013, 120-130.

[15] Yilmaz, 2017. <http://www.ottomanhistorypodcast.com/2017/09/muhacir.html>

[16] Nesim, 2013. <https://journals.openedition.org/ejts/4396>

csere, amely több mint egymillió törökországi görögöt, valamint közel félmillió muszlimot és törököket érintett.

Az 1934-es Letelepelési törvény (Lawno. 2510) a törökországi bevándorlást gyakorlatilag a „török származású és kultúrájú” személyekre korlátozta. A II. világháború során közel 100.000 zsidó a Németország által megszállt Európából menekült Törökországba, mert az ország asylum-jogot^[17] biztosított számukra. A megszállt Európa különböző részeiből menekülő zsidók tehát ideiglenes menedéket találtak Törökországban, amely végső soron áttelepülést eredményezett, főleg Palesztinába, majd később Izraelbe. A második világháború folyamán a nácik által megszállt balkáni országok lakói közül sokan menedéket kerestek Törökországban, beleértve a muszlimokat és nemzetiségi törököket Bulgáriából, az égei-tengeri görögöket és a Dodekanézosz-szigetek oláhjait. A háború után az emberek többsége hazatért, a maradó néhány bolgár a rendszerváltásig, a görögök pedig a görögországi polgárháború végéig tartózkodtak Törökországban.

A kormány által támogatott törökországi nagy bevándorlás időszaka egészen a hetvenes évek elejéig tartott, majd a bevándorlást elkezdték visszautasítani azon az alapon, hogy Törökország népessége eléggé megnőtt, és a bevándorlóknak szétosztott földterületek szűkösek és nem állnak kellő mértékben rendelkezésre. Valójában az utolsó legfontosabb bevándorlási hullám váratlanul történt, amikor 1989-ben több mint 300000 törököt és pomátot utasítottak ki Bulgáriából, miután azok megtagadták a bolgár szláv identitás elismerését a kommunista rezsim által indított kampány ellenére. A rendszerváltás után a menekültek egyharmada hamarosan visszatért Bulgáriába, amikor a hidegháború véget ért, és a kelet-európai kommunista rezsim összeomlott. A többiek török állampolgárságot szereztek. Az EU bolgár tagságával pedig egyre többen igényelték vissza a bolgár állampolgárságot.^[18]

Az 1990-es évek elejétől Törökország az irreguláris bevándorlás új formájának lehetett szemtanúja, mely a szomszédos országok állam polgárait foglalta magában. A '90-es évektől Törökország lehetővé tette Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia, Irán, Moldova, Ukrajna, Oroszország és a közép-ázsiai köztársaságok állampolgárai számára, hogy szabadon vagy vízummal, amely könnyen beszerezhető volt, a repülőtereken és más belépési pontokon belépijenek az országba. Számos ilyen belépő személy a kiskereskedelemben helyezkedett el. A vízum nélkül belépők azonban illegálisan, háztartási segítőként, építőipari segédmunkásként dolgoztak az építőiparban, vagy szexmunkásként az idegenforgalmi ágazatban.^[19] Nagyon nehéz megbecsülni az ilyen jellegű bevándorlók számát Törökországban. A becsült számadatok 150.000-1.000.000-ig terjednek (ez utóbbihoz hozzáadták az emberkereskedelem becsült adatait, különösen a prostituáltakat).

[17] Az oda menekülővel szemben nem lehetett se az őrizetbevétel, se a bírói eljárást lefolytatni, mindaddig, amíg a menedéket biztosító országban tartózkodik.

[18] Danche, 1992, 342-352. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12285857>

[19] IOM International Organization for Migration, Irregular Migration to Turkey Nr. 12. http://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs_12_2003.pdf

Emellett egyre több uniós tagállam állampolgára végezte szakmai tevékenységét Törökországban, különösen Isztambulban, emellett az európai nyugdíjasok egyre nagyobb számban telepedtek le földközi-tengeri üdülőhelyeken. Ők is viszonylag új jelenségnek számítottak a Törökországba irányuló bevándorlás szempontjából, és számuk 100.000–120.000 körül volt.^[20]

Végül, a kilencvenes évek második felétől nőtt azon illegális bevándorlók száma, akik Törökországot tranzitútvonalaként használták Európába. Ezek az emberek többnyire a közel-keleti országok állampolgárai voltak (Irak, Irán és Szíria, valamint Afganisztán és Pakisztán). A török kormány számos uniós tagállam nagy nyomás alá helyezte, hogy megfékezzék ezt a tranzit-migrációt. Azonban nincsenek megbízható számadatok ahhoz, hogy Törökország sikerét vagy kudarcát e tekintetben meg tudják ítélni. A török hatóságok évente mintegy 90000 illegális bevándorlót fogtak el. Megállították a megfelelő papirokkal nem rendelkező bevándorlókkal teli hajókat is, megakadályozva, hogy elérjék a déli mediterrán országok partjait.^[21]

Ezen kívül mintegy 20000 boszniai menedéket kérő kapott 1992–1995 között ideiglenes menedékjogot Törökországban a volt Jugoszlávia elleni támadások során. A menekültek egy részét egy menekülttáborban tartották a bolgár határ mentén, míg sokan a nagyvárosokban, például Isztambulban és Burszában, rokonoknál kerültek elhelyezésre. A Daytoni békeszerződés 1995-ös aláírása óta sok menekült visszatért Boszniába. Majd 1998-ban és 1999-ben mintegy 18000 koszovói érkezett Törökországba, hogy védelmet kapjon az ősi szülőföldjük ellen folytatott háborús küzdelemben. Rajtuk kívül több mint 17000 ahiska török kapott tartózkodási engedélyt.^[22]

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága és a török kormány azonban 1997-től kezdve visszatért a szorosabb együttműködéshez, amely az 1994-ig fennálló kapcsolatukat jellemezte. A két fél új megállapodása lehetővé tette a menekült-státusz meghatározására irányuló szoros együttműködést, valamint a menekültügyi tisztviselők képzését. Jelenleg az új rendszer évente körülbelül 4000–4500 menedékkérelmet kezel. Törökország ideiglenes védelmet biztosít a menedékkérőknek, de továbbra is azt várja, hogy a menekülteként elismerteket végül Törökországon kívülre helyezték át.^[23] Az állapotmeghatározási folyamat és a letelepítésre vonatkozó intézkedések gyakran két évig is eltarthatnak. 2003 augusztusától mintegy 10700 menedékkérő és menekült tartózkodott Törökországban ideiglenes tartózkodási engedéllyel, vagy végleges döntésre, illetve letelepítési vízumra várva. Azokat, akiknek a kérelmét elutasítják, várhatóan deportálják származási országukba, de sokan Törökországban maradnak, vagy illegálisan próbálnak továbbmenni Európába.

[20] Turkey is still a heaven for retirees. <https://www.retiremove.co.uk/turkey-still-haven-retirees>

[21] Icduygu - Yükeker 2012. <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15448452/18/4>

[22] Icduygu, 2015, 85–104. <http://www.oopen.org/search?identifier=1001976>

[23] Refugees and Asylum Seekers in Turkey. UNHCR. The UN Refugee Agency. <http://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>

Bár a konkrét számok hiánya megnehezíti a tények megállapítását, úgy tűnik, hogy a kormányzati intézkedések csökkenthetik Törökország tranzitútként való használatát. 2002 augusztusában a kormány új cikkelyeket iktatott be a Büntető Törvénykönyvbe, amely az embercsempészetet és kereskedelmet szigorúbban bünteti, és szigorúbb ellenőrzést vezet be a határokon és a kikötőkben. Törökország A menekültek jogállásáról szóló 1951. évi egyezmény eredeti aláírói közé tartozik. Ugyanakkor Törökország ma azonkeves ország között található, amely fenntartja a megállapodás földrajzi korlátozását az egyezmény 1. cikke B. része (1) bekezdésének a) pontjában meghatározottak szerint. Ennek megfelelően Törökország nem biztosít menekültstátuszt az Európán kívülről érkező menedékkérőknek ((*you can come, but can not settle*)) és fenntartja a kétszintű menedékjogi politikát.^[24]

Összességében a Török Köztársaság megalakulása után 1923 és 1997 között több mint 1,6 millió bevándorló érkezett és telepedett le Törökországban, ennek több mint fele az 1950-es évek elején. A bevándorlók sikeresen asszimilálódtak a „török” nemzeti identitásba.^[25]

2. Emigráció

A török és a nyugat-német kormány által 1961-ben aláírt egyezmények hatására nagyszabású török munkaerő-kivándorlás kezdődött. A paktum egybeesett a nyugat-német gazdasági fellendüléssel és a nagymértékű török belső migrációval (a vidéki területekről a nagyobb városközpontokba). A paktum célja az volt, hogy ellássa a német gazdaságot átmeneti szakképzetlen munkaerővel, „vendégmunkásokkal”, miközben csökkentse a török munkanélküliséget. Várható volt, hogy ezek a munkavállalók később új képességekkel, a vidéki mezőgazdaságból az iparba térnek vissza Törökországba, és segítik a török gazdaságot. Törökország hasonló megállapodásokat írt alá más európai országokkal (Ausztria, Belgium, Hollandia, Franciaország és Svédország) is. Ezen vendégmunkások közül sokan letelepedtek az adott országban és még családjuk is csatlakozott hozzájuk. Emellett – a kezdeti szakképzetlen munkaerő mellett – egyre gyakrabban képzett munkaerők is kivándoroltak.

Nyugat-Európában az 1973-as olajválsággal járó gazdasági visszaesés vetett véget a törökországi munkaerő-toborzásnak. Azonban Európa recessziója egybeesett a Közel-Kelet gazdasági fellendülésével, amely alkalmat kínált a török munkavállalók számára, hogy kivándoroljanak Líbiába, Szaúd-Arábiába és Irakba. Ez a kivándorlás ritkán érintette az egész családot.^[26] A török jelenlétet

[24] De Bel-Air, 2016. http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45145/MPC_PB_2016_09.pdf.

[25] Sirkeci - Betül Şeker - Çağlar, 2015, 45-56. https://www.researchgate.net/profile/Ibrahim_Sirkeci/publication/289378995_Turkish_Migration_Identity_and_Integration/links/568c35ef08ae153299b648b4/Turkish-Migration-Identity-and-Integration.pdf

[26] Akgündüz, 1993, 153-194.
<http://journals.sagepub.com/toc/cnca/17/3>

Irakban (és kisebb mértékben más arab országokban) az 1991-es Öbölháború csökkentette. Az 1990-es évek elején a török vállalatok az orosz építőiparban vállaltak egyre nagyobb szerepet és munkaerő közvetítéssel kapcsolatban kötöttek szerződéseket, ahol török szakipari építőmunkások, mérnökök és menedzserek számára nyílt lehetőség.^[27] Ennek a kivándorlásnak köszönhetően a török bevándorlók és a külföldi munkavállalók által küldött pénzáttalások az 1960-as évek eleje óta jelentős devizapénz-bevitelként szolgáltak a gazdaság számára.^[28]

A törökországi munkaerő-toborzás befejezése után az 1980-as években és a 90-es évek nagy részében a törökországi emigráció Európában kisebb intenzitással folytatódott. Egyrészt a török katonai beavatkozások következményeitől kerestek védelmet, másrészt a törökországi kurd kisebbség (a teljes lakosság közel 20%-át teszik ki) szeparatista mozgalmának elnyomására irányuló növekvő erőszak miatt. A kormányzati statisztikák szerint a törökországi kurd probléma kapcsán, különösen az 1990-es évek első felében bekövetkezett erőszak okán körülbelül 330 ezer embert költözött el Törökországból. A Török Emberi Jogi Szövetség azonban több mint 2,5 millió embert helyezett el a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek körében, melyek többsége kurd nemzetiségű volt. Az UNHCR (az ENSZ menekültügyi intézménye) statisztikái szerint az 1990-es évek folyamán közel 340000 török állampolgár kérelmezett menedékkérelmet különböző európai országokban. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint az utóbbi években csökkent a kurd kérdés kapcsán a menedékkérők száma, a török fegyveres erők és az 1990-es évek második felében a politikai reformok fokozatos bevezetése után a menedékkérelmek csökkentek.^[29]

Az utóbbi években a kivándorlás oka megváltozott: az Európába vagy a FÁK országokba költözött magasan képzett szakemberek és egyetemisták száma növekedett. Mai becslések szerint körülbelül 3,6 millió török állampolgár van külföldön, ebből körülbelül 3,2 millió az európai országokban; jelentős növekedés 1972-től mérhető, amikor még csak 600000 volt a külföldre menekült törökök száma.^[30]

III. A TÖRÖK MENEKÜLTÜGYI RENDSZERRŐL

1. Anon-refoulement elv

Törökország 1949 óta tagja az Európa Tanácsnak, 1999 decembere óta pedig hivatalos Európai Unió tagállam-jelölt.^[31] Törökország egyike a világ öt olyan

[27] Abadan-Unat, 2011, 220–230.

[28] Turkey Remittances 1984–2018. <https://tradingeconomics.com/turkey/remittances>

[29] Ogüz, 2011, 696–715. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811015291>

[30] Byrne, Sean (2018): The Push and Pull Factors behind Migration to Europe. <https://www.rte.ie/eile/brainstorm/2018/0203/938046-the-push-and-pull-factors-behind-migration-to-europe/>

[31] Törökország már 1963-ban társulási szerződést kötött az Európai Gazdasági Közösséggel, hivatalosan pedig 1987-ben kérte felvételét a Közösségbe.

államának, amely földrajzi korlátozással csatlakozott a menekültek helyzetére vonatkozó 1951-es Genfi Egyezményhez, melyet azóta is így alkalmaz. Ennek értelmében kizárólag Európából (az Európa Tanács tagállamaiból) érkező menedékkérők esetében folytat le menedékjogi eljárást és csupán ilyen állampolgárokat ismer el menekültként a feltételek fennállása esetén.^[32]

Tekintettel a földrajzi korlátozásra, az országban az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR) folytatja le az Európán kívüli menedékkérők kérelmeinek vizsgálatát, és a két fél közötti megállapodás értelmében az ENSZ köteles gondoskodni az így elismert menekültek Törökországból valamely más befogadó országba történő mielőbbi áttelepítéséről. Tovább nehezíti az UNHCR által elismert menekültek helyzetét, hogy az ilyen céllal az országot elhagyni kívánó menekültek kizárólag az erre vonatkozó kiléptetési engedély birtokában és abban az esetben tehetik, ha a tartózkodási engedéllyel kapcsolatos díjat megfizették. A fenti gyakorlatra vonatkozóan az Egyesült Államok Külügyminisztériuma 2008-as emberi jogi országjelentésében kiemelte, hogy ez súlyos problémát okoz a menekültek áttelepítésében, ugyanis a menekültcsaládokat olykor több ezer dollárnak megfelelő pénzügyi megfizetésére is kötelezik, akik így képtelenek elhagyni az ország területét.^[33]

Jelenleg a török jog nem rendezi megfelelően a menekültek, illetve a nemzetközi védelemre szoruló személyek jogállását és a menekültstátusz megszerzésével kapcsolatos kérdéseket.^[34] 2008-tól az Európai Bizottság Törökország csatlakozásával kapcsolatos előrehaladási jelentései folyamatosan és külön kiemelik – a menedékjogi kérelmek számának nagymértékű növekedésére tekintettel – a menekültügyi szabályozás reformjának szükségességét.^[35]

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) által nyilvánosságra hozott statisztikai adatok szerint 2016-ban a nem Európából érkező menedékkérők összesen 12980 új kérelmet adtak be, amely 70%-os emelkedést jelent a 2014-ben beadott 4550 kérelemhez képest.^[36]

[32] Törökország az 1951-es Genfi Menekült egyezmény ratifikálásakor jelentette be, hogy élni kíván az Egyezmény 1. B cikkely (1) (a) pontjához fűzött földrajzi korlátozás lehetőségével, melyet az 1967-es, az időbeli korlátozást megszüntető kiegészítő jegyzőkönyv ratifikálásakor sem oldott fel.

[33] US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Human Rights Report: Turkey, 2008 Country Reports on Human Rights Practices, February 25, 2009; <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119109.htm>;

Az Európai Bizottság felhívta Törökországot a díjak mérséklésére: European Commission, Turkey 2008 Progress Report 2008-2009, accompanying the communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009; {COM(2008) 674}; Brüsszel, 2008. november 5., 73.; http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

[34] Amnesty International 2009-es országjelentése; Refugees in Turkey Denied Protection, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/001/2009/en/0f217291-cae8-4093-bda9485588e245d8/eur440012009en.pdf>; 2009. április 22.

[35] European Commission, Turkey 2008 Progress Report 2008-2009. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

[36] Current Statistics. Turkey, www.unhcr.com, <http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics>

A hatályos török menedékjogi szabályok biztosítják ugyan a menedékkérés jogát, a gyakorlatban azonban számos tényező akadályozza a lehetőség tényleges érvényesülését. Egyrészt a menedékkérők embertelen, vagy megalázó bánásmóddal történő visszaküldése (*refoulement*^[37]) nemzetközi jogi tiltás alá esik és komoly probléma Törökország gyakorlatában. Másrészt a hatályos jogszabályok lehetőséget biztosítanak a menedékkérelem előterjesztésére országhatáron belül, nem rendelkeznek azonban a kérelmek benyújtásáról az országhatárokon, ideértve a nemzetközi repülőtereket. A fentieken túlmenően az Amnesty International beszámolt arról, hogy a nemzetközi repülőterek tranzitónáiba érkező személyeket őrizetbe veszik és megtagadják tőlük a menedékjogi eljáráshoz, valamint ügyvédhez, civil szervezetekhez vagy az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága kirendeltségeihez való hozzáférést arra hivatkozással, hogy a reptéri tranzitónák nem tartoznak török területi fennhatóság alá.^[38] A nemzetközi iránymutatások értelmében a *non-refoulement* elvének megsértését jelenti, ha a menedékkérőket visszafordítják az országhatárokon, valamint ha a határokat lezárják a menedékkérők előtt.^[39]

Az Európai Bizottság, az USA Külügyminisztériuma és az Amnesty International is megerősítette az Európai-Bizottság által jelentetteket és komoly aggodalmát fejezte ki a *refoulement* elv be nem tartása kapcsán a török hatósági gyakorlatban (például iraki vagy iráni állampolgárokat küldenek vissza származási országukba, úgy hogy ott ki vannak téve az üldözés, a kínzás, az embertelen vagy megalázó bánásmód veszélyének). A *non-refoulement* elvének maradéktalan tiszteletbentartása az elsődleges alapfeltétele annak, hogy egy ország biztonságos menedéket nyújtó országnak minősüljön.^[40]

Törökországban két egymás mellett lefolytatható eljárás létezik az Európán kívüli menedékkérelmek elbírálására. A török belügyminisztérium az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság eljárásával párhuzamosan folyó eljárást végez, gyakran megerősítve a Főbiztosság döntését (a Belügyminisztérium eljárása formálisan itt arról szól, hogy „folyamodhat-e védelemért a külföldi egy másik országban”, azaz jogosult lehet-e menekültként áttelepítésre az ENSZ segítségével). Azonban azok az ENSZ által menekültként elismert személyek, akik esetében a török hatóságok nem erősítették meg a döntést (ami ez elmúlt években egyre gyakrab-

[37] UNHCR Notes on Non-Refoulement principle. [www.unhcr.com http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics](http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics)

[38] Amnesty International 2009-es országjelentése; Stranded: Refugees in Turkey denied Protection; lásd fent (4); ezt a gyakorlatot támasztották alá egy török menekültügyi civil szervezet vizsgálatai is: Helsinki Citizens' Assembly Turkey: Unwelcome Guests: The Detention of Refugees in Turkey's „Foreigners' Guesthouses”, 2007 novembere; http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/rasp_detention_report.pdf

[39] 2007 júliusában egy alkalommal 135 iraki személyt irányított vissza Törökország Irakba, amit az ENSZ hivatalos közleményben ítélt el; UNHCR Deplores Forced Return of 135 Iraqis by Turkey”, <http://www.unhcr.org/news/NEWS/46a8aec30.html>; <https://reliefweb.int/report/iraq/unhcr-deplores-reported-forced-return-135-iraqis-turkey>

[40] 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 2. § i)

ban előfordul^[41]), nem kapnak az ország területéről kilépést biztosító engedélyt, így az egyetlen megoldás, a továbbtelepítés sem lehetséges számukra.^[42]

A menekültügyi kérelmek elbírálásáért a Belügyminisztérium egyik, a biztonsági ügyekért felelős részleg alá tartozó osztálya felelős, amely azonban az egyes tartományokra szignálhatja ezt a feladatkört. Így a döntéshozatalt nem egy független, megfelelően szakosodott és képzett szakértői testület végzi (ami pedig a szakszerű eljárás elsődleges feltétele lenne). További problémát jelent a döntéshozók gyakori cserélődése, amely minden képzési vagy minőségbiztosítási kezdeményezés hatását megkérdőjelezi.^[43]

2. A menedékkérők fogvatartása, menedékkérőkkel való bánásmód

Alapvető eljárásjogi garanciák

Az Európai Bizottság Törökországot értékelő jelentéseiben számos kritikai észrevételt fogalmazott meg a migránsok, illetve a menedékkérők fogvatartásával kapcsolatban. Kiemelte többek között, a fogvatartást elrendelő döntésekhez fűzöttírásbeli – és az érintett személy által értett nyelven tett – indokolás hiányát. Hangsúlyozta továbbá, szükséges az ilyen jellegű döntések elleni jogorvoslati lehetőséget biztosítani, a bírósági felülvizsgálatot is ideértve.

A jelentés szerint a fogvatartás maximális idejét jogszabályban kell rögzíteni, vagy – legalább a huzamosabb ideig tartó fogvatartás esetében – biztosítani kell annak rendszeres felülvizsgálatát.

A török hatóságok az országba illegális úton érkezők nagy részét a Belügyminisztérium alá tartozó ún. „vendégházakban” helyezik el, amely közigazgatási őrizetnek minősül. Az itt fogvatartott személyek csak időszakosan konzultálhatnak ügyvéddel; az UNHCR-rel való kapcsolatfelvételt a török hatóságok általában engedélyezik, azonban a más nemzetközi és civil szervezetekkel való kapcsolatfelvétel kizárt. A nemzetközi repülőterek tranzitónáin belül fogvatartott menedékkérőket még az ENSZ képviselői sem látogathatják.^[44]

A Bizottság jelentéséből kitűnik, hogy a fogvatartás fizikai körülményei nem megfelelőek, valamint hogy nem megoldott az őrizetbe vett személyek nem, életkor és büntetett előélet szerinti elkülönítése. A Bizottság hangsúlyozza továbbá, hogy szükséges lenne az ingyenes jogi segítségnyújtáshoz, tolmácsoláshoz,

[41] Helsinki Citizens' Assembly Turkey: An Evaluation of UNHCR Turkey's Compliance with UNHCR's RSD Procedural Standards, 2007. szeptember, <http://www.hyd.org.tr/?pid=555>

[42] US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Human Rights Report: Turkey, 2008 Country Reportson Human Rights Practices.

[43] Kiliçaslan, 2017. <http://ywm-ca.com/wp-content/uploads/2017/02/Gk-Abstract-a.pdf>

[44] Levitan, 2009. <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/30609/28119>

pszichológiai és orvosi ellátáshoz való hozzáférés, valamint a kísérő nélküli gyermekek speciális befogadó központokban való elhelyezése.^[45]

Az USA Külügyminisztériuma és számos további szervezet fogalmazott meg hasonló kritikát: általánosságban jellemző a túlzásfoltosság, a fogvatartottakat érintő súlyos egészségügyi problémák megléte (főként a szennyezett ivóvíz, a nem megfelelő minőségű étel és a fertőző betegségek terjedése következtében), az alapvető orvosi ellátás hiánya, a fogvatartottak rendszeres bántalmazása.^[46]

A menedékkérők jogi segítségnyújtáshoz való joga az elsőfokú döntést megelőző eljárási szakaszban nem biztosított; az elsőfokú döntés elleni felülvizsgálati eljárásban azonban a jogi képviselet^[47] kötelező. Jogszabály kizárólag a közigazgatási döntés bírósági felülvizsgálata során biztosít lehetőséget az ingyenes jogi segítségnyújtásra, azonban a gyakorlatban a menedékkérők nem kapnak tájékoztatást e jog gyakorlásának lehetőségéről.

Rendkívül aggályos, hogy a török hatósági meghallgatások többnyire nem egyénileg, zártkörűen, hanem a többi menedékkérővel egy helyiségben, és tolmács részvétele nélkül zajlanak. A menedékkérőnek a döntés elutasítását követően 15 nap áll rendelkezésére a fellebbezés előterjesztésére, azonban ez a határidő a Belügyminisztérium döntése alapján megrövidíthető, amennyiben úgy ítélik meg, hogy az a döntés gyors meghozatala céljából szükséges.

Abban az esetben, ha a menedékkérő nem támadja meg a kérelmet elutasító döntést, úgy az elutasítástól számított 15 napon belül köteles elhagyni az ország területét, ellenkező esetben a Belügyminisztérium toloncolja ki az érintett személyt. Bár a menekültügyi jogszabályok előírják, hogy a menedékkérőket tájékoztatni kell az elsőfokú döntés tartalmáról, a gyakorlatban szinte kizárólag a kiutasításról szóló végzésről kapnak tájékoztatást. Az első fokú döntés elleni jogorvoslathoz való jogról, valamint a jogi képviseletről a menedékkérők nem kapnak megfelelő tájékoztatást. Továbbá a jogorvoslati szakban eljáró hatóság az első fokú döntés meghozataláért felelős hatósággal azonos szervezeti egységben helyezkedik el, így nem felel meg a pártatlanság kritériumának. Ezen kívül a másodfokú döntések elleni bírói felülvizsgálat ugyancsak nem tekinthető hatékony jogorvoslatnak, tekintettel arra, hogy a felülvizsgálat megindításának a kitoloncolásra nincs felfüggesztő hatálya. Bár az eljáró bíróság közbenső intézkedés formájában elrendelheti a kitoloncolás felfüggesztését, a gyakorlatban ez nem akadályozza meg a kitoloncolást, ugyanis az intézkedést hónapokkal a kitoloncolás végrehajtását követően hozzák meg.

[45] Zetewij, 2018. <https://verfassungsblog.de/the-state-of-emergency-non-refoulement-and-the-turkish-constitutional-court/>

[46] Human Rights Watch, 'Stuck in a Revolving Door Iraqis and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the European Union', pp. 54–60. http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greeceturkey1108_webwcover.pdf

[47] Amnesty International, Refugees in Turkey Denied Protection. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3825/2016/en/>

További probléma a gyorsított döntéshozatali eljárás. A jogszabályok értelmében ilyen eljárás lefolytatására kerül sor az országba illegálisan belépő, az országból való kilépést illegálisan megkísérlő személyek és a bűncselekményt elkövetők esetében, továbbá a menedékkérelmet már korábban előterjesztettek ügyében (megjegyzendő, hogy hasonlóan más országokhoz, a menekültek jelentős része Törökországba is csak illegálisan tud belépni). Az eljárásjogi garanciák gyorsított eljárás során még kevésbé érvényesülnek, mint a rendes eljárás esetén. Az eljárás lefolytatásának ideje 5 nap, a jogorvoslati kérelmet 2 napon belül kell előterjeszteni. Azonban a gyakorlatban az eljárás elhúzódik és a menedékkérőket akár hónapokig fogva tartják, melynek során a jogi képviselő lehetőségéről nem kapnak tájékoztatást. A fentiek alapján a tisztességes és hatékony menedékjogi eljáráshoz való hozzáférés és a nemzetközi menedékjog által nyújtott megfelelő védelem jelenleg még nem tekinthető biztosítottnak Törökországban.^[48]

IV. A TÖRÖKORSZÁG ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK

Törökország ma a bevándorlási és menekültügyi politikájával kapcsolatban kihívásokkal néz szembe. Hagyományos bevándorlási politikáját a nemzetépítéssel kapcsolatos aggodalmak, valamint a homogén nemzeti identitás fenntartására irányuló erőfeszítések határozták meg. Emellett Törökország azon törekvése, hogy uniós taggá váljon, olyan politikák elfogadásával járna, mely elismertetné az ország etnikai és kulturális sokszínűségét. Ez a nyomás jelenleg még nem tükröződik a bevándorlási jogszabályokban. A hatályos jogszabályok – noha jelentősen megváltoztak – továbbra is kizárólag a „török származású és kultúrájú” emberekre korlátozzák a bevándorláshoz való jogot. Ha a múltbéli gyakorlatot referenciapontnak tekintjük, akkor ez valószínűleg azt jelenti, hogy továbbra is kizárják azokat az személyeket, akiket az állam nem talál a homogén török identitásba formázhatóvá. Más szóval, az albánok, a bosnyákok, a cserkeszek, a pomákok, a tatárok és a törökök – főként a Balkánról – képesek lesznek bevándorolni Törökországba, míg mások zárt ajtóval szembesülnek. A kisebbségek, akik nem szunnita muzulmánok, azaz minden örmény és asszíriai, görög és zsidó ember, valamint az asszimilációt elutasító kurdok és az alavik, nehezen tudnak bevándorolni. Egy ilyen politika nincs összhangban az Európai Unió „közös” bevándorlási politikájával, amely egyre inkább hangsúlyozza a kulturális sokszínűséget és nem tekinti bevándorlási feltételnek a bevándorló etnikai vagy nemzeti hovatartozását. Törökországban tehát kulcsfontosságú lesz a török nemzeti identitás, sőt a nemzetbiztonság megfogalmazásának újragondolása.^[49]

[48] UNHCR (2017) Legal considerations on the return of asylumseekers and refugees from Greece to Turkey as part of the EU-Turkey Cooperation in Tackling the Migration Crisis under the safe third country and first country of asylum concept. <http://www.unhcr.org/56f3ec5a9.pdf>

[49] European Parliament (2017): Factsheets on the European Union. Migration and Asylum: •

Az EU számára pedig a közvetlen jövő egyik kihívása az európai polgár migrációval kapcsolatos félelmeinek enyhítése lesz. Feltéve, ha Törökország az EU-tagság megszerzése iránti igényét változatlanul fenntartja. Az egyik érv az lehet, hogy egy olyan Törökország, amely az EU-ba integrálódik, kevésbé valószínű, hogy Európát bevándorló munkaerővel fogja elárasztani, mintha az unión kívül lenne. Ez az érvelés azon a tényen alapul, hogy az EU-nak ma már hosszú ideje nagy gyakorlata van a stabilitás, a demokráciák megszilárdításának és a gazdasági jólét előmozdításának az elősegítésében. Az egyre demokratikusabb és gazdaságilag virágzó Törökország valószínűleg olyan országgá válik, amely vonzza a bevándorlókat, különösen az európai török közösségekből.^[50]

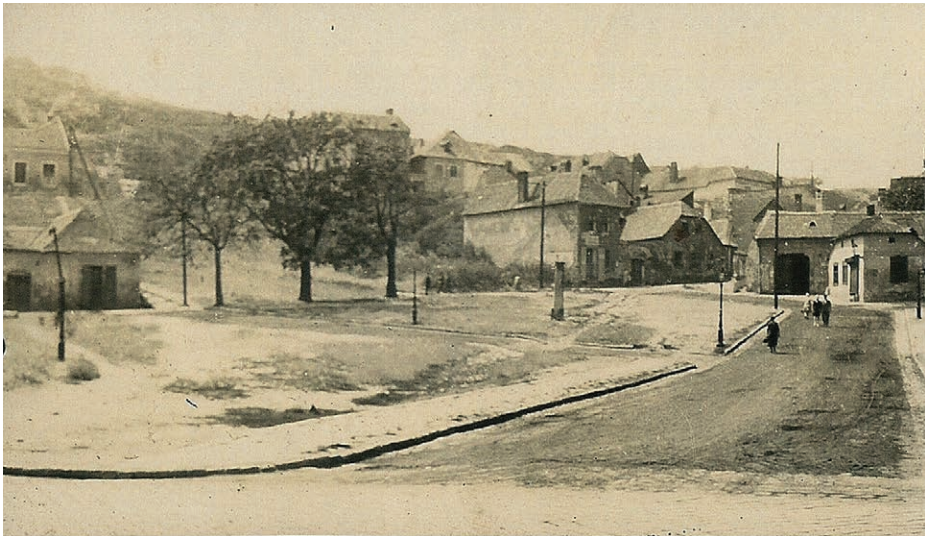
IRODALOM

- Abadan-Unat, Nermin (2011): *Turks in Europe. From Guest Worker to Transnational Citizen*. Berghahn Books, New York–Oxford.
 - *Accession Partnership with Turkey – 2003*, (European Commission, Brussels, March 2003). <http://www.deltur.cec.eu.int/english/e-g-countries-01.html>
 - Akgündüz, Ahmet (1993): Labour Migration from Turkey to Western Europe (1960–1974) *Capital and Class, An Analytical Review*, Vol. 17 Issue 3, 1993, 153–194. <http://journals.sagepub.com/toc/cnca/17/3>
 - Amnesty International (2009): *Stranded: Refugees in Turkey denied Protection* 2009. április 22. <https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur440012009en.pdf>
 - Blumi, Isa (2013): *Ottoman Refugees, 1878–1939: Migration in a Post-Imperial World*. BloomsburyAcademic, London.
 - Byrne, Sean (2018): The Push and Pull Factors behind Migration to Europe. *Raidió Teilifís Éireann* <https://www.rte.ie/eile/brainstorm/2018/0203/938046-the-push-and-pull-factors-behind-migration-to-europe/>
 - Collyer, Michael – Düvell, Franck – Haas, Hein de (2012): Critical Approaches to Transit Migration. *Population, Space and Place*, Vol. 18, No. 4 (July/August 2012), 407–415.
 - Collyer, Michael (2006): Migrants, Migration and the Security Paradigm: Constraints and Opportunities. *Mediterranean Politics*, Vol. 11, No. 2 (July 2006), 255–270. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13629390600682974>
 - Danche, Vasileva (1992): Bulgarian Turkish emigration and return. *International Migration Review*, 1992 Summer 26 (98), 342–352. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12285857>
 - De Bel-Air, Françoise (2016): Migration Profile: Turkey. *Policy Brief*, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2016/9. December. http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45145/MPC_PB_2016_09.pdf?sequence=1
- A Challenge for Europe. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI\(2017\)600414_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI(2017)600414_EN.pdf)
- [50] Görögország, Spanyolország és Portugália hasonló tendenciákról számol be, hiszen sok kivándorló honfitársuk a hazája EU csatlakozását követően visszatért.

- European Parliament (2017): *Factsheets on the European Union. Migration and Asylum: a challenge for Europe*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI\(2017\)600414_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI(2017)600414_EN.pdf)
- Farkas György (2018): Három menekült török gyerek is a tengerbe fulladt. *24.hu* <https://24.hu/kulfold/2018/07/29/harom-menekult-torok-gyerek-is-a-tengerbe-fulladt/>
- Gülay, Kiliçaslan (2017): Migration and Asylum system in Turkey. *YWM* <http://ywm-ca.com/wp-content/uploads/2017/02/Gk-Abstract-a.pdf>
- Helsinki Citizens' Assembly Turkey (2007): *An Evaluation of UNHCR Turkey's Compliance with UNHCR's RSD Procedural Standards*, 2007. szeptember, <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-56.pdf>
- Human Rights Watch, 'Stuck in a Revolving Door Iraqis and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the European Union', 54–60. http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greeceturkey1108_webwcover.pdf
- İçduygu, Ahmet – Göker, Zeynep Gülru – Tokuzlu, Lami Bertan – Elitok, Seçil Paçacı: *MPC – Migration Policy Centre*. 2013. június. http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Turkey.pdf
- İçduygu, Ahmet – Yüksek, Deniz (2012): Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place, Special Issue: Critical Approaches to Transit Migration*, Vol. 18, Issue 4 July/August 2012, 407–481.
- İçduygu, Ahmet – Yüksek, Deniz (2012): Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place*, Vol. 18, No. 4 (July/August 2012), 441–456. http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/SummerSchool2013/readings/Icduygu_Reading%202.pdf
- İçduygu, Ahmet (2002): *International Migration and Turkey, 2002: The Country Report for Turkey For the Continuous Reporting System on Migration (SOPEMI) of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)*, (Paris, OECD).
- İçduygu, Ahmet (2003): *Irregular Migration in Turkey*. (Geneva, IOM).
- İçduygu, Ahmet (2015): The Changing Waves of Migration from the Balkans to Turkey: A Historical Account. *Migration in the Southern Balkans, IMIS*, London, 85–104.
- Kaiser, Bianca (2003): „Life Worlds of EU Immigrants in Turkey” In: Emre Zeybekoğlu – Bo Johansson (eds.) *Migration and Labour in Europe: Views from Turkey and Sweden*. (Istanbul, Murcivve Niwl).
- Kirisci, Kemal (2000): „Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices” *Middle Eastern Studies* 36, No. 3, July, 1–22.
- Kirisci, Kemal (2000): „UNHCR and Turkey: Cooperating Towards an Improved Implementation of the 1951 Convention on the Status of Refugees” *International Journal of Refugee Law*, Vol. 13, No. 1/2, 71–97.
- Levitan, Rachel – Kaytaz, Esra – Durukan, Oktay (2009): Unwelcome Guests: The Detention of Refugees in Turkey's „Foreigners' Guesthouses”, *Refuge, Canada's Journal on Refugees*, Vol 26, No 1 (2009) 77–90. <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/30609/28119>
- Loizos, Peter (1999): „Ottoman Half-lives: Long-term Perspectives on Particular Forced Migrations” *Journal of Refugee Studies*, Vol. 12, No. 3.
- Marrus, Michael (1985): *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century* (New York and Oxford: Oxford University Press).

- MTI (2017): 3,5 millió migráns van Törökországban. *origo.hu*, <http://www.origo.hu/nagyvilag/20170215-suleyman-soylyu-belugyminiszter-szerint-3-5-millio-menekult-van-torokorszagban.html>
- National Programme for the Adoption of the Acquis, *Official Gazette*, 24 July 2003, No 25178. <http://www.abgs.gov.tr/NPAA/up.htm>
- Nesim, Seker (2013): Forced Population Movements in the Ottoman Empire and the Early Turkish Republic: An Attempted Reassessment through Demographic Engineering. *European Journal of Turkish Studies*, 16 (2013), No. 2, 2-13.
- Oğüz, Gönül (2011): The Impact of Turkish Labour Migration on the Human Resources in the European Union. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* Vol. 24, 2011, 696-715. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811015291>
- Seibert, Thomas (2014): "Turkish Boat Disaster Reveals New Route for Migrants" *Al-Monitor*, 6 November 2014, <https://www.al-monitor.com/pulse/home.html>
- Shaw, Stanford (1991): *The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic* (New York, New York Univ. Press).
- Sirkeci, Ibrahim - Betül Dilara Şeker - Ali, Çağlar (ed.) (2015): *Turkish Migration, Identity and Integration*. Transnational Press London (Turkish Migration Series) <https://www.tplondon.com/turkidentityinteg>
- Suter, Brigitte (2013): Asylum and Migration in Turkey. An Overview of Developments in the Field 1990-2013. *MIM Working Paper Series*. Malmö University. 7-10. http://publications.iom.int/system/files/pdf/mrs_12_2003.pdf
- *Turkey 2008 Progress Report* accompanying the communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009; {COM(2008) 674}; Brüssel, 2008. november 5. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf
- Turkey is still a haven for retirees. *Retiremove*, 2016. 08. 14. <https://www.retiremove.co.uk/turkey-still-haven-retirees/>
- Turkey Remittances 1984-2018. *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/turkey/remittances>
- Turkey captures over 12,000 migrants on Aegean Sea in 2014, *Hurriyet Daily News*, 1 January 2015, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nID=76371&NewsCatID=341>
- UNHCR (2000): *The State of the World's Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action*. (New York, Oxford Univ. Press).
- UNHCR (2017): Legal considerations on the return of asylumseekers and refugees from Greece to Turkey as part of the EU-Turkey Cooperation in Tackling the Migration Crisis under the safe third country and first country of asylum concept. <http://www.unhcr.org/56f3ec5a9.pdf>
- UNHCR Notes on Non-Refoulement principle. [www.unhcr.org](http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics) <http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics>
- UNHCR Turkey, *Current Statistics*. Turkey, <http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics>
- UNHCR, Turkey (2016): *Refugees and Asylum Seekers in Turkey*. <http://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>

- US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2008 Human Rights Report: Turkey, 2008 Country Reports on Human Rights Practices*, February 25, 2009; <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119109.htm>
- Vernant, Jacques (1953): *The Refugee in the Post-War World*. (New Haven, Yale Univ. Press).
- *Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000: Trafficking in Persons Reports*, Department of State, Washington DC, 2003. <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt>
- Yılmaz, Seçil (2017): *Migrants in the Late Ottoman Empire*, 2017.09.01. <http://www.ottomanhistorypodcast.com/2017/09/muhacir.html>
- Zetewij, Margerite (2018): *The State of Emergency, Non-Refoulement and the Turkish Constitutional Court*. <http://www.unhcr.org/tr/en/current-statistics>.

Fehérsas tér